

IN MEMORIAM

SALME NIGOL

28. III 1920 – 13. XII 2008

17. detsembril 2008. aastal maeti Tartu Raadi kalmistule murdeuurija Salme Nigol, viimane neist, kes alustas oma õpinguid sõjaeelse Tartu Ülikoolis. Üks uurijapõlvkond on nüüdseks jäädavalt lahkunud.

Salme Nigol oli pärit Viljandi kihelkonnast Uusna vallast, kus ta vanemad pidasid Anni talu. Tema koolitee algas Uusna 6-klassilises vallakoolis ja jätkus Viljandi Eesti Haridusseltsi Tütarlaste Gümnaasiumis (1932–1937). 1937. aasta sügisel astus ta Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonda õppima eesti keelt ja kirjandust ning inglise keelt. Õpingud katkesid sõja ja Saksa okupatsiooni ajal ning said jätkuda alles 1945. aastal. 1947. aastal lõpetas Salme Nigol ülikooli. Juba sõja ajal töötas ta ajutise tööjõuna Eesti ja Sugukeelte Arhiivis, pärast sõda jätkas laborandina samas arhiivis, hiljem Tartu Ülikooli eesti keele kateed-

ris. Aastail 1953–1956 õppis Salme Nigol aspirantuuris, alates 1957. aasta veebruarist töötas teadurina Keele ja Kirjanduse Instituudi, hilisema Eesti Keele Instituudi murdesektoris kuni pensioneerumiseni 1992. a.

1945. aastal läks Salme Nigol oma esimesele murdekogumismatkale Harglasse. See oli üliõpilase kohustuslik murdepraktika, millest sai alguse tema sügav murdehuvi ja eluaegne armastus lõunaeesti murrete ja eriti Hargla murraku vastu. Et Harglas tuli lõpetada enne sõda pooleli jäänud sõnavarakogumine Wiedemanni sõnaraamatu järgi, käis Salme Nigol koos teiste murdekogujatega Harglas veel mitmel suvel. Ta on Harglast kirja pannud ligi 8000 sedelit murdesõnavara, murdetekste ja kogunud materjali oma kandidaadiväitekirjaks „Häälikulooline ülevaade Hargla murrakust. Konsonandid“, mille kaitses 1959. aastal. See oli esimene põhjalik häälikulooline uurimus, mis käsitles ühte lõunaeesti murrakut. Väitekirja ainestiku põhjal avaldas ta artiklid „Afrikaadid Hargla murrakus“ (1957) ja „h-häälik Hargla murrakus“ (1958) ning koostas ettekanded „Mida annab ühe murraku uurimine (Hargla murraku alusel)“ (soome-ugri dialektoloogia konverentsil Tartus 1958) ja „Mõningatest *δ-spirandi jätkajatest lõunaeesti murdes“ (III rahvusvahelisel fennougristika kongressil Tallinnas 1970). Kuigi algus oli väga raske ja mõnikord tekkis isegi loobumismõtteid, elas Salme Nigol Hargla olustikku sügavalt sisse, keelejuhid võtsid ta omaks, temast sai Hargla murraku kõneleja. Ta kasutas seda edukalt suhtlemiskeelena murdeekspe-

ditionidel kogu lõunaeesti murde alal. Hilisemal aegadel oli Salme Nigoli Hargla murrak tunduvalt vanemal järjel kui kohalike murdekõnelejate oma. 1994. aastal ilmus trükist põhjalikult redigeeritud ja toimetatud väite- kiri pealkirjaga „Hargla murraku konsonantism”, mis oli aastakümneteks jäänud käsikirja. Lõunaeesti murrete uurijad on seda oma kirjutistes sageli tsiteerinud.

Salme Nigol on töötanud kokku 43 murrakualal. Ta on olnud tegev rohkem kui 460 tunni eesti murdekõne helilindistamisel. Eesti murdearhiivi on ta loovutanud ligi 9400 sedelit murdesõnavara ja umbes 300 lk murdetekste. Enam kui 30 aasta jooksul on ta osa võtnud Keele ja Kirjanduse Instituudi murdesektori ekspeditsioonidest, kus tuli läbi käia loendamatu talusid ja vestelda sadade inimestega, et leida helilindistamiseks sobivaid keelejuhte. Salme Nigol on korduvalt olnud teejuhiks ja konsultandiks ka Tartu Ülikooli eesti keele eriala üliõpilaste murdeekspeditsioonidel. Need, kes temaga koos on Võrumaal käinud, mäletavad oma murdepraktikat veel aastaid. Aastakümneid juhendas Salme Nigol andunult ja kannatlikult Emakeele Seltsi murdekorrespondente. Tema abi ja osaluseta oleksid mitmed võistlustööd kindlasti jäänud laekumata. Peale selle oli ta tegev Emakeele Seltsi murde-toimkonnas ja murdevõistluste žüriis. Tema sulest on ilmunud kokkuvõtteid murdevõistluste tulemustest. Salme Nigol on olnud nõuandjaks või retsen-sendiks mitmele Tartu ülikooli dip-lomandile. Väsimatult pühendas ta nooremaid asjahuvilisi kolleege lõuna-eesti murrete üksikasjusse. 1989. aastal esines ta Võro Keele ja Kultuuri Fondi suveülikoolis. Võro Instituut värbas Salme Nigoli aastail 1997–2001 koosta-tud „Võro-eesti sõnaraamatu” (2002) toimetuskolleegiumi.

Salme Nigol oli kindlasti üks Eesti murdearhiivi kogude paremaid tund-

jaid. Piisas ühest pilgust sedelile, et öelda, kelle käekirjaga on tegemist, kes ja millal on selles kohas murret kogu-nud ja kui usaldusväärne on tema kir-japanek. Salme Nigol oli üks eesti mur-desõnavara koondkartoteegi koostajaid ja „Eesti murrete sõnaraamatu” koosta-mispõhimõtete väljatöötajaid. Sõnaraa-matu käsikirja koostamine andis aines-tikku artikliks „*ala*-tüvest arenenud pre-positatsioonidest eesti murretes” (1974). Oma lõunaeesti murrete alast kompe-tentsi sai ta rakendada „Eesti murrete” sarja III köite „Tartu murde tekste” (1970) vastutava toimetajana ja heli-plaadi „Eesti murdepalu” juurde kuulu-va tekstivihiku ühe koostajana.

Salme Nigol oli äärmiselt sõbralik ja abivalmis inimene. Ta ei põlanud tööd ega vaeva, et aidata kodu- või välismaa kolleege, kes vajasis oma tööks aines-tikku või võrdlusmaterjali eesti murre-test. Ükski murdekogude kasutaja ei pidanud jätma oma tööd pooleli selle-pärast, et tööpäev oli lõppenud. Salme Nigol oli alati valmis neid abistama ja konsulteerima isegi hilisõhtutel või puhkepäevadel.

Me mäletame Salme Nigolit lahke ja leebe, kuid teatavais asjus kõigutama-tute põhimõtetega inimesena. Ta oli aval ja abivalmis, vähenõudlik ja lausa ohvrimeelne. Seistes jäisel lumesajusel jõulukuu päeval Salme kalmu ääres, mõtlesime muuhulgas ka sellele, kui palju ja kui sageli tuli tal endal külme-tada selles kaugeltki mitte õdusas toas, mis olude sunnil oli aastakümneid ta eluase, kuid millest ei saanud kunagi õiget kodu. Stoilist protesti väljendas ta lausega „Oma pliidi orjaks pole ma nõus hakkama!” ja läks siis kas Tea-duste Akadeemia Naiskoori proovile, Looduse Rahvaukooli loengule või mõnele teisele üritusele, mis arendas tema vaimu ja ülendas hinge.

Salme Nigoli pikk elutee ja elutöö on jõudnud lõpule. Puhaku ta rahus.

ANU HAAK